

Павлишин О. В.,
професор кафедри філософії права
та юридичної логіки Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
доцент;

Дурдинець М. Ю.,
викладач кафедри філософії права
та юридичної логіки Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Правозастосування з точки зору філософії права – це правова знакова конструкція, за допомогою якої позначається: а) динамічний елемент у знаково-символічному складі правової системи (формальний аспект); б) здійснювана в процедурно-процесуальному порядку владна діяльність уповноважених органів і посадових осіб (діяльнісний аспект). Ця владно-правова діяльність, з одного боку, є встановленням та перевіркою фактичного матеріалу, тобто необхідної основи для наступної юридичної кваліфікації діяння, забезпеченням самого процесу кваліфікації та юридичним закріпленням винесеного індивідуально-конкретного рішення у справі (організаційно-владна діяльність), а з іншого – власне юридичною оцінкою та встановленням відповідності вчиненого діяння ознакам того чи іншого складу злочину, вибором норми, яка найповніше описує ознаки вчиненого діяння, а також визначенням міри покарання (розумовий процес і, певною мірою, творча діяльність, які можуть бути вдосконалені засобами логіки) [1–2].

Юридична (в тому числі і кримінально-правова) кваліфікація як окремий об'єкт філософсько-правових і семіотико-правових досліджень передбачає: 1) вибір галузі, підгалузі, інституту права і норми, яка може бути застосована до даного випадку; 2) перевірку дійсності тексту того акта, в якому міститься шукана норма, тобто встановлення офіційного тексту норми; 3) аналіз норми з погляду її дії в часі, просторі і за колом осіб; 4) з'ясування змісту норми права. На наше переконання, доцільно вживати у юридичній науці поняття «кваліфікація» та «процес кваліфікації» у якості синонімів (значеннєвий відтінок останнього полягає в наголошенні на перебігу, проходженні кваліфікації), однак не підтримуємо прагнення цілком стерти межу і отожднити поняття «кваліфікація злочинів» і «застосування норм кримінального закону», оскільки вважаємо останнє родовим для першого.

Надзвичайно важливим для розвитку сучасної української держави та трансформації вітчизняної правової системи є активний пошук способів наближення правотворчості, правозастосування, правоохоронної діяльності та юридичної освіти до принципів і стандартів правової держави, що має на меті сприяти демократизації та підвищенню рівня життя за даних умов і за

актуального рівня соціально-економічного розвитку, формуванню й розвитку інституцій громадянського суспільства в Україні.

Основні вимоги до правової діяльності, які відображають семіотичний ряд знакових характеристик і структурних елементів відповідної знакової конструкції: 1) гуманізм; 2) справедливість; 3) законність; 4) обґрунтованість; 5) доцільність; 6) ясність; 7) точність; 8) системність; 9) передбачуваність [2]. Зазначений перелік може бути доповнений спеціальними вимогами, адже нормативно-правові підстави правової діяльності мають бути ясними, точними, зрозумілими, закон – системним (не хаотичним), мати окреслену дію в часі та просторі, а правові наслідки безпосередніх форм правореалізації та застосування норм права мають бути «прозорими», тобто передбачуваними для індивідів і їх об'єднань, які виступають в ролі суб'єктів права.

Визнання правової реальності знаковою системою, а будь-якого правового феномену – семіотичним об'єктом, відкриває широкі можливості та перспективи для семіотико-правового аналізу цих об'єктів з метою подолання неузгодженостей у правовій сфері. Крім того, це надає можливість більш ефективно визначати способи та засоби оптимізації правових процедур. Визначаючи напрями вдосконалення правової діяльності, нам необхідно орієнтуватися на згадані основні вимоги до правових рішень (гуманізм, справедливість, законність, обґрунтованість, доцільність, ясність, точність, системність, передбачуваність тощо) з метою підвищення їх якості, з одного боку, і паралельно шукати шляхи спрощення та прискорення їх прийняття – з іншого.

Зокрема, за допомогою семіотико-правового аналізу спробуємо узагальнити проблемні ланки законодавчого, правозастосовчого, правоосвітнього процесу та правоохоронної діяльності, та, орієнтуючись на згадані вище вимоги, визначимо декілька найбільш загальних «векторів впливу» на правову реальність, що відображають групи основних напрямів удосконалення правової діяльності. У результаті цього процесу отримаємо декілька блоків (нормативно-правовий, організаційний, матеріально-технічний та просвітницький) і низку конкретних напрямів, які входять до кожного з них.

1. Нормативно-правовий блок, пов'язаний насамперед із правотворчістю, складається з трьох елементів: удосконалення норм матеріального права, що регулюють усі важливі суспільні відносини; удосконалення норм процесуального права, що закріплюють порядок реалізації (в тому числі застосування) норм матеріального права різних галузей і регулюють діяльність органів і осіб, яка стосується судового розгляду та вирішення юридичних справ (у кримінальному процесі – також порушення і розслідування кримінальних справ); нормотворча діяльність підзаконного рівня, яка розвиває, деталізує або роз'яснює окремі положення законів України.

Конкретними напрямами, які входять до зазначеного блоку, є усунення прогалин у праві та юридичних колізій, систематизація нормативно-правових актів, загальне офіційне тлумачення норм права,

нормативне закріплення ініціатив, спрямованих на підвищення ефективності правової діяльності тощо.

2. Організаційний блок утворюють напрями удосконалення, пов'язані з продуктивними змінами в організації роботи правника, зокрема, вдосконалення системи прийняття управлінських рішень та проведення адміністративної реформи, покращення взаємодії відповідних державних органів, служб, посадових осіб, ефективний контроль за їх діяльністю, вироблення рекомендацій з ефективної організації праці правників, використання у правовій діяльності нових наукових розробок, логічна визначеність та внутрішня несуперечливість, формалізація та алгоритмізація правотворчості, застосування права, інформатизація правового процесу (створення пакетів прикладних програм), удосконалення діловодства тощо.

3. Матеріально-технічний блок напрямів удосконалення правотворчості, правозастосування та правоохоронної діяльності передбачає покращення фінансування, технічного оснащення правової діяльності, належну підготовку фахівців в системі юридичної освіти, забезпечення високого рівня оплати праці та соціального захисту працівників відповідних державних органів і установ, виділення коштів з бюджету з метою реалізації різноманітних правоохоронних програм, удосконалення технічного оснащення поліцейських підрозділів, закупівлю камер і програмно-апаратних комплексів розпізнавання облич, номерів тощо.

4. «Просвітницький» блок об'єднує такі напрями вдосконалення правової діяльності, як неофіційне тлумачення норм права, підвищення рівня закладів професійної освіти, стимулювання розвитку загальної ерудиції, етичної культури, спеціальних знань, умінь і навичок правників, а також правової культури та правосвідомості населення загалом.

Наведене групування є достатньо умовним, адже всі ці шляхи знаходяться у тісному взаємозв'язку (зокрема напрями організаційного або матеріально-технічного блоку потребують нормативного закріплення, інформатизація правозастосування – необхідного технічного базису, покращення матеріального чи процесуального законодавства – глибоких знань юриспруденції і високого рівня правової культури), але видається необхідним з міркувань істотної неоднорідності зазначених напрямів: деякі з них стосуються всього процесу правової діяльності або її окремих видів і форм, інші – конкретно законодавця, правозастосовника, правоохоронця, одні – потребують теоретично-правового обґрунтування, інші ж – додаткових фінансових ресурсів тощо.

Оскільки на даний момент найдоцільніше розробляти шляхи підвищення ефективності правової діяльності, які дають максимальний ефект за мінімальних затрат, зосередимо увагу на тих напрямках удосконалення, що входять до складу «організаційного» блоку. Більшість із цих напрямів в тій або іншій мірі розглядаються у пропонованій роботі, оскільки семіотика права дає змогу максимально ефективно вивчати структурні аспекти та виявляти «слабкі місця» (проблемні ділянки) правових процесів, пропонувати способи й засоби вдосконалення правової діяльності.

З нашої точки зору, найбільш продуктивним є інтенсивний напрямок пізнання дійсності, спрямований на продукування знань, що мали б статус принципів, тому вдосконалення правотворчості, правозастосування та правоохоронної діяльності повинно здійснюватися насамперед логічними методами, що надають можливість упорядкувати фундаментальні основи цих процесів і подати їх у строгій логічній формі. Слід відзначити, що подібний логічний аналіз ні в якому разі не повинен відриватися від потреб практики, швидше навпаки – мати праксеологічний характер, тобто координуватися даними потребами та орієнтуватися на вирішення практичних проблем правової діяльності.

Логічна визначеність, яка знаходить свій вияв у формалізації правозастосування, уможливорює алгоритмізацію законодавчого, правозастосовчого процесу та правоохоронної діяльності [1], котра, в поєднанні з сучасними технологіями, здатна істотно інтенсифікувати роботу законодавця, правозастосовника, правоохоронця, зменшити кількість помилок, зробити прозорішим і суворішим процес прийняття правового рішення (зокрема управлінського) та суттєво допомогти тим, хто ще вчиться приймати на себе цю надзвичайну відповідальність за людські долі [2].

Список використаних джерел

1. Павлишин О. В. Електронні експертні системи та їх використання у правозастосовчій діяльності : монографія. Київ : НАВС; ПАЛИВОДА А. В., 2015. 324 с.
2. Павлишин О. В. Правова реальність як знакова система : монографія. Харків : Право, 2017. 336 с.

Павленко Н. Г.,

провідний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Казміренко В. О.,

доцент кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИЯТНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОСТАНОВЛЕННЯ ЗАВІДОМО НЕПРАВОСУДНОГО СУДОВОГО РІШЕННЯ

Статтю 375 Кримінального кодексу України передбачено відповідальність за постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови. Кваліфікуючими